

Alcedo

Oktober 2009 Nr 2 Årg 31

Örkelljungabygdens Natur

Innehåll

Höstens och vinterns program	sid 3
Exkursioner	sid 5
Svampens dag	sid 12
Hundraårsfesten	sid 14
Invigning av Grytåsa strövområde	sid 16
Sommarens fågelobsar	sid 18
Krickan i Örkelljunga kommun	sid 21
Projekt trollsländor i Skåne	sid 23
Botaniska notiser	sid 27
Liens och mulens landskap i Ramnekärr	sid 29

SNF har fyllt hundra år och Grytåsa strövområde har invigts. Patric har studerat, fotograferat de märkliga trollsländorna. Björn har granskat krickans vistande i kommunen.

Och nere i Ramnekärr finns en av de ängar föreningen hjälper till med att slå under en augustikväll. Vi tar oss en djupare titt på detta område under både äldre historisk tid och nutid.

Trevlig läsning!

Redaktionen

Redaktionen

Janne Johansson, Ö. Ringarp Pl 496, 286 91 Örkelljunga, 0435-501 31
 e-post: janne_ringarp@telia.com
 Perry Vigelsbo, Ängelholmsvägen 49, 286 36 Örkelljunga, 0435-510 58
 e-post: vigelsbo@swipnet.se
 Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32
 e-post: leif.sigbo@telia.com

Nästa nummer av **Alcedo** utkommer i december. Manusstopp 30/11.

Omslagsbild framsida: Svart ängstrollslända *Sympetrum danae*, hane
 (Foto: Patric Carlsson)

baksida: *Bokkremla* (Foto: Janne Johansson)

Program hösten-vintern

- 26/9** **Lördag. Falsterbo och fågelsträcket.** En av höstens mer spektakulära naturhändelser är sommarfåglarnas återtag söderut. Vi hoppas att denna sena septemberdag ska föra med sig lämpligt sträckväder när vi väl kommer fram till Sveriges sydvästligaste udde. Förbered dig på en heldagsexkursion. Välpackad matsäck, kikare, fågelbok, stövlar. Vi samlas redan kl 05.⁰⁰ vid Netto. *Ansvarig* Björn Herrlund
- 18/10** **Söndag. Örkelljungas berggrund ute i fält.** Vi besöker olika platser i eller i närheten av kommunen för att bekanta oss med landskapets geologi. Samling Netto kl 09.⁰⁰. *Ansvarig* Patric Carlsson
- 29/10** **Torsdag. Holkspikning.** Att ta fram nya bostäder till vårens hålbbyggare är något av ett måste. Vi behöver din hjälp för att kunna lyckas! Samling vid Åsljunga skola kl 18.⁰⁰. *Ansvarig* Björn Herrlund
- 7/11** **Lördag. Överraskningsvandring.** Vi ger oss iväg kl 10.⁰⁰ från Netto med bra skor, starka ben och lämplig klädsel för ca 4-5 timmars vistelse ute i novembervädret. Möjligheter finns till att grilla medhavd korv. Överraskningar att uppleva hoppas vi väntar på oss där ute. *Ansvariga* Birgit & Pär Svensson (tel 0435-544 75)
- 19/11** **Torsdag. Egna bilder.** Hoppas att du vill komma och dela med dig av de ögonblick du förevigat under det år som gått. Närbilder, landskapsbilder, egenkluriga bilder. Från när som fjärran. Maximera helst antalet egna bilder till 100. Vi samlas på Utbildningscentrum kl 19.⁰⁰. *Ansvariga* Birgit Svensson & Eva Persson
- 29/11** **Söndag. Fågelexkursion i hemtrakterna.** Vi besöker något nära naturområde och kollar in dess fågelliv under denna sena novemberdag. Tag värmande fika och ett vaket sinnelag med dig när vi samlas kl 09.⁰⁰ utanför Netto. *Ansvarig* Lennart Persson
- 26/12** **Lördag, annandagjul.** Bjärekretsen har gjort annandagen till en traditionsfylld exkursionsdag ut till **Hallands Väderö**. Missa inte att uppleva denna säregna ö under en säregen årstid. Fika, kängor och varma kläder är en stor fördel. Båten avgår från Torekov kl 9.⁴⁵. Samling vid Gästis för samåkning kl 08.³⁰. *Ansvarig* Eva Persson

17/1

Söndag. Pinnån i vinterskrud. Årets första ÖbN-vandring förlägger vi till Pinnåområdet. Tänk att kunna *vandra* direkt ut från Nettos parkering till vårt lilla reservat längs Pinnån ett livaktigt, strömmande vatten. Ett privilegium. Vi ses kl 09.⁰⁰. *Ansvarig Zigge*

4/2

Torsdag. Årsmöte. Föreningens sedvanliga årsmöte avhålls denna torsdag, följt av bildvisning. Samling kl 19.⁰⁰ Utbildningscentrum. Fika.

Ansvarig Patric Carlsson

Har du frågor? Kontakta då den som är ansvarig för respektive exkursion eller någon i styrelsen.

Julmarknad på Ingeborrharp

Örkelljunga hembygdsförenings julmarknad infaller detta år helgen 5-6 december. Öppettiderna är mellan 12-17. Enligt hembygdsföreningens hemsida är programmet för dessa dagar följande: *Olika hantverkare besöker Ingeborrharpgården och visar och säljer sina hantverk. Tomten kommer på besök och det är också försäljning av kaffe, glögg och var korv.*

Örkelljungabygdens Natur har tänkt att medverka genom att sälja fågelholkar och allmänt göra reklam för den egna föreningen.

Exkursioner

Hammarsjön och Lillö - den 3 maj

Vi började vår skådartur vid Håslövs ängar som vid 6-tiden på morgonen tycktes sjuda av liv. Promenaden runt de strandnära markerna började i den "vanliga" riktningen mot fågeltornen. Gulärlan lös ikapp med kabbeleka och maskrosor, grågässen hade fått gässlingar och en och annan rödspov lät höra sitt gnälliga läte. Tjusig spatserade den långnäbbade karaktäristiska fågeln fram i gräset, det rostfärgade bröstet bröt av mot grässets gröna färg. Göken gol.

Efter utsikt i det höga fågelskådartornet, där vi hade en lövsångare som sjöng högt och ljudligt för oss i videbuskagen kring tornet, tog vi första fikan. En röd glada, sävsparvar och sävsångare som var väldigt aktiva och uppvaktade med spelflykt så in i vassen. Vi gick tillbaka från det höga tornet mot parkeringen, men vek av för att gå genom ängarna längs stigen. Vi lade märke till att det var väldigt torrt, inga vattenpölar någonstans och därav mindre vadare också. Om det nu beror på torkan. Efter en stunds letande fick vi syn på dem: Brushanarna! De var lite utspridda och inte många, men några visade upp sig med sina speciella häckningsdräkter. Någon hade vit peruk och svart kropp, såg ut som 1700-tals frisyr med lockar nedför nacken. Grönbenor, rödbenor, enkelbeckasin och drillande storspov fick vi också njuta av.

Gulärta

Foto: Perry Vigelsbo

meter hög medeltida borg, med trappstegsgavlar och vit till färgen. Den var strategiskt placerad mitt i Vattenriket på ön Blackan som omges av Helge ån som delar sig i två fåror runt ön. Idag finns en restaurerad borg som man kan få låna nyckel till för att ta sig in och känna historiens vingslag. Nyckeln finns på turistbyrån inne i Kristianstad vid stora torg.

Hämplingar, steglitsar, buskskvätta och blommande rödblåra på Lillö nära borgen. Även på Isteräset var det mycket torrt, det vi såg var drillsnäppa på Helgeåns strand och tofsvipor (vilket vi givetvis sett vid Hammarsjön också), kanadagäss och grågäss. Under dagen såg vi flera månghövdade streck med vitkindade gäss.

Vid middagstid var vi alla nöjda trots att vi hade känslan av att det var mindre fågel i markerna än vanligt vid denna tid på året i Vattenriket. Torkan kan vara en orsak, fåglarna kanske höll sig längre bort mot vattnet dit våra tubkikare inte nådde. Men, inventeringar kring Hammarsjön har också visat på ett minskande antal rödspovar de senaste åren. Biosfärkontoret i Kristianstad håller ett vakande öga över Vattenriket och dess bevingade invånare, mer om deras skötsel av naturområdena och vilka områden som finns att besöka kan den intresserade läsa om på hemsidan: <http://www.vattenriket.kristianstad.se/>

Josefin Svensson

De vilda blommornas dag – 14 juni

För åttonde året i rad genomförde vi detta arrangemang tillsammans med Svenska Botaniska Föreningen. Få lokaler i kommunen lämpar sej bättre än markerna kring Ingeborrarpsgården. Här finns en stor artrikedom av både vanliga och ovanliga arter och något för var och en, oberoende av kunskapsnivå.

19 naturintresserade i alla åldrar mötte upp. På vägslänten bort mot Krökatorpet kunde vi i bekväm ögonhöjd demonstrera en rad torrängsarter som tjärblomster, rotfibbla, fårsvingel, grusstarr, gråfibbla med flera. Längs strådet ner mot naturbetesmarken är det lite fuktigare och här fann vi dyfråken, gökblomster, gulvial, ekbräken och förgätmigej.

Nere på den något steniga och tuviga betesmarken kunde vi bekanta oss med stenmåra, stagg, harstarr och, inte minst, jordtistel som här har sin enda växtplats i kommunen. Utanför stengårdsgården några ännu blommande smörbollar, glatt daggkäpa och ängskavle.

Promenaden gick vidare längs kyrkvägen med krussilja och gulvial i kanten. Dock letade vi förgäves efter ängsrutan. Nere i det torra gruset på valvbrom var det gott om tuvknavel och bergsyra. Längs den gamla banvallen med vildsvinsspår hittade vi strätta, liljekonvalj, sandkrassing med mera. Framme vid klippskäringen genom diabasgången blev det stopp. Här är artsammansättningen både rik och annorlunda. Blåsippa som här har sin rikaste lokal i kommunen var ju överblommad men bladen känns lätt igen hela året. Vidare fanns här skogsbingel, blodnäva, rockentrav och backglim. Liksom de inte helt väldoftande arterna stinknäva, stinksyska och flenört.

Tillbaka upp mot gården. Förbi det lilla beståndet av skogskovall, blomlösa snår av hägg och slån som fick avrunda en solig, art- och lärörrik försommarvandring. Inte minst för Hedvig 5½ som samlat ihop en stor bukett.

Dammen vid skvattemöllan

Zigge

Cykelexkursion – den 16 juli

Så var dagen inne för vår annonserade exkursion på två hjul. Hela 13 personer med cykel, fler än någon gång tidigare, infann sig. Alla trampvilliga, glada, naturlystna och nyfikna på att ta sig runt i närheten av de miljöförstörande och bullrande trafikstråken E4 och 24an. Vi vill ju ha bra vägar när vi kör bil fort och långt! Men vid denna aktivitet undviker vi asfaltbana.

Med början vid NETTO, som är den vanligaste samlingsplatsen numera, gav vi oss av mot Skåneporten och rastplatsen där. Vi hann knappt av cyklarna, förrän Janne var nere i det gröna och plockade upp en del växter. Och så blev än den ene och än den andre ”förhörd” på växternas namn. Als-ike-klöver var en av arterna och när den ”förhörd” gav ett luddigt svar ledde det till många skratt och en härlig gemenskap.

Sedan segade vi oss *under* båda bilvägarna på gräsigt stig och genom tunnel och kom in på grusvägen mot Lärkesholm, för att strax ta av mot Lärkasjöhult. Där, i fårens beteshage, intog vi vår obligatoriska fika på en solig slänt intill en jordkällare, som fåren söker skydd i vid dåligt väder.

För att sedan komma vidare mot Torrabygget, måste vi göra oss besväret att gå igenom viltstängslets grindar och lyfta cykeln över 24:ans vajerräcke. Vid denna tidpunkt visade det sig att en av deltagarna fått punktering på cykeln och måst ringa efter hämtning med ”taxi”.

En bit längre framåt vägen hade Janne det ”stora förhöret”, då alla deltagarna ombads leta upp en växt som ingen annan tagit, samt kunna namnet på den. Med pedagogisk finess kunde han få även den mindre botaniskt kunnige att krysta fram ett godtagbart svar. Det var bl. a. grässtjärnblomma, svartkämpe, blodrot, pipdån, ljung, kråkvicker m. fl.

Färden rullade vidare ut till Hässleholm-Hjälmsjövägen, fortsatte en bit mot Hagstad, för att sedan vika av in på en skogsväg som delvis går längs E4:an. Det blev ett hastigt stopp på denna sträcka, då någon hittade den säregna backvialen som väl spritt sig med hjälp av motorvägstransport. Även andra arter tillstötte som jag just nu hat glömt. Ja, så många glömda kunskaper det finns!?

I varje fall kom vi vidare på cykel, även om det stod still i minnet. Nu var enda möjligheten att ta sig genom en vägport under E4, avsedd för vilt och skogsfordon, och sedan rullade det nästan av sig själv ner till Vedbyvägen i Hjälmsjö.

Där tog den rullande gemenskapen slut, då var och en drog åt sitt håll efter en annorlunda cykeltur i fint väder.

Lennart Persson

Morups Tånge – 26 juli

Väderutsikterna var väl inte de allra mest lovande och hade väl skrämt de flesta till att stanna hemma. Men undertecknad, Janne och Eva visste att solchanserna brukar vara betydligt större vid kusten. Efter att ha besett stora delar av södra Halland, hittade chauffören så småningom vägen till naturreservatet.

Strandmalört vid havet

Första anhalt blev den grunda viken där det alltid finns något att skåda. Och vi blev inte besvikna nu heller. Kustsnäppor, ett 25-tal myrspovar, några storspovar och skärfläckor, 50-talet kärrsnäppor, 2 spovsnäppor och en större strandpipare. Dessutom tofsvipor, någon grönben och skogssnäppa. Ett rikt urval av småvadare således. Därtill gravänder, måsar trutar och skarvar. En första fika bland mållor och stillfrö i strandvallen. Över oss svalor, hämplingar, ängspiplärka och sånglärka.

Långsam vandring bort över strandängen med väldoftande strandmalört, saltarv, strandaster, strandkrypa och sen norrut längs strandlinjen. Över havet ejder,

skarv och någon tärna. I sanden strandbeta och ståtliga bestånd av den sällsynta martornen i full blom. Ny fika bland strövande ungdjur som helt respektlöst tog tuggor av den fridlysta martornen. Tillbaka över det böljande grå dynerna med backtimjan, borsttåtel och sandstarr. En solig, om än aningen blåsig dag vid havet. Där fick ni! Ni som stannade hemma.

Zigge

Mästocka ljunghed – den 23 augusti

Det har nästan blivit tradition att en gång om året åka de få milen upp till Knäred och Mästocka för att uppleva storheten i den ljunghed som där breder ut sig. År 2008 regnade det under stora delar av exkursionsdagen och antalet deltagare stannade vid två stycken. I år var vädret mer på vår sida och deltagarantalet steg till tio!

För att sätta den 70 ha stora Mästocka ljunghed i relation till gångna tidevarv, kan man citera från länsstyrelsens hemsida: ”Under 1600- och 1700-talen bredde öppna ljunghedar ut sig i Halland på bekostnad av skogen som utnyttjades till ved, virke och pottaskebränning. Betesdjur gick ute stora delar av året och dessutom brände man ljungheden för att få fram bättre bete. Jordarna överutnyttjades och kring 1850 bestod en tredjedel av Halland av ljunghed. Detta var ett av den tidens miljöproblem. Mästocka ljunghed har bevarats sedan den tid då heden sträckte sig från kusten och långt in i landet.”

När vi bilat upp till Mästockaområdet visade det sig att länsstyrelsen bränt delar av heden denna vår, närmre bestämt den 15 april. De svarta stabbiga resterna av ljungheden var inte sent att färga närgångna byxor i kaosstreckade mönster. Några har kanske än denna dag kvar sotet hemma i sina garderober. Men vandrade och lodade och

fikade det gjorde vi. Först intogs höjden vid sjön, utsikt, småprat... och Kalle Juhlin berättade att hans namn, Karl XI ska ha ridit fram och korsat detta område under någon av sina förflyttningar. Dagens Hallandsled passerar förresten också här förbi.

Trots bränningarna fanns risiga inslag med ljung, lingon, blåbär, mjölon och tittade man lite mer noggrant efter bladrossetter på marken kunde man förstås inte undgå varken ängsvadden eller slättergubben, kattfoten eller ärenprisen. Uppe på den träd-fria heden fanns också smånätta inslag med den gula blodroten och snirkliga bladkransar av stenmårar. Den slittåliga borststågen hade med råge överlevt sommaren ... men vad där... gula ärtblommor i månaden augusti, höstblommade hårginstkvistar.

Visst var det så. Annars är det ju under försommaren som denna ljunghedsgynnade art visar upp all sin grannlåt.

Fågelupplevelserna var denna dag i stort begränsade till några mellanlandande piplärkor, till några tätt över heden flygande ladusvalor, till två låtande tranor och till den falk som lite hastigt dök upp, satte sig på ett stenblock och drog vidare. Våra sin-

Vanlig vårtbitare

nen var nog alltför inriktade på markens blomster så någon säker bestämning gjordes aldrig. Möjligen, troligen var det en lärkfalk på väg mot nya matnyttigheter.

Fikat intogs i norra kanten av ljungheden, där vi kunde nyttja stubbar efter fällda, grova stammar till fina sittbräden.

När vi nöjda och mätta av ljungens violetta mäktighet drog vidare, föreslog Kalle Juhlin att Flammafallet i Krokån borde ses. Vi körde ner mot Knäred och vände åter norrut mot Vrå. Efter ett antal kilometer kom stora upplysningsskyltar som förkunnade att vi var framme. Ett sista mellanmål intogs så under det att vi satt ända nere vid det forsande, fallande vattendraget. Ett vattendrag som lyste starkt brunt av allt nedskickat myrvatten!

Janne Johansson

Svampens Dag på Kulturdagen - 6 september

Hela sju svampplockare från föreningen hade på lördagen och söndagsmorgonen hjälpt till att dammsuga omgivande skogar på allehanda svamp, för att i Vuxenskolans lokal kunna uppvisa en del av svamprikets mångfald för intresserade kommuninvånare. Trots att förhållandena för svamp inte var idealiska fick vi med gemensamma krafter ihop en utställning med hela 140 svamparter, vilket var mer än de föregående två åren.

Dessvärre var besökarantalet betydligt lägre än föregående år, vilket givetvis var synd då vi engagerat extra många svampsamlare från föreningen. Kulturdagen tycks ha blivit en tämligen matt avslutningsdag överlag, troligen beroende på att Leva2009-mässan var inne på sin femte och sista dag.

Flera intressanta arter hade insamlats för dagen. Anmärkningsvärt var att flera nya fynd av eldspindling (*Cortinarius limonius*) hade gjorts, en art som i kommunen sedan tidigare endast var hittad i Pinnåreservatet och i Skåne bara noterats några få gånger.

En närbesläktad art som kunde visas upp var den mycket giftiga toppig giftspindling (*Cortinarius rubellus*). Den är vanligt förekommande i Örkelljungatrakten och är en av de viktigaste arterna att känna till för matsvampsplockaren för att undvika fatala miss-tag. Med samma tankesätt var vi även glada att kunna visa upp både lömsk flugsvamp (*Amanita phalloides*) och vit flugsvamp (*Amanita virosa*), två arter som även de tillhör de allra farligaste svampriket kan erbjuda.

Jättetrattskivling (*Leucopaxillus giganteus*), en storgämsla art som brukar kunna bilda häxringar i gräsmattor, var tidigare inte noterad från kommunen, men denna dag hade vi både ett eget fynd och kompletterande fruktkroppar vi fick in från en besökare.

Några andra arter som dök upp och som endast är noterade några få gånger tidigare var bl.a. violspindling (*Cortinarius violaceus*), tofsspindling (*Cortinarius pholideus*), läcker riska (*Lactarius deliciosus*) och strimmig brödkorgssvamp (*Cyathus striatus*).

Tyvärr blir de flesta av alla dessa fina fynd aldrig registrerade, då vi alla fokuserar på att samla material till utställningen utan att notera var de olika arterna har insamlats.

Denna information får vi, dessa två dagar som insamlandet pågår, offra för att istället få till en fin utställning. Fynden kan ju ändå hjälpa till att ge oss en uppfattning om de olika arternas förekomst i markerna.

En del av utställningens ätliga svampar

Bland de sällsyntare arterna var det flera som var plockade på kalkrikare mark i Kristianstadtrakten, bl.a. fjällsopp (*Strobilomyces strobilaceus*), solkremla (*Russula solaris*) och igelkottsröksvamp (*Lycoperdon echinatum*).

Vi hade även en hörna med matsvamparter, där de flesta besökarens stora favorit kantarell (*Cantharellus cibarius*) fick samsas med bl.a. trattkantarell (*Cantharellus tubaeformis*), blek taggsvamp (*Hydnum repandum*), rödgul taggsvamp (*Hydnum rufescens*), mandelrisk (*Lactarius volemus*), rimskivling (*Rozites caperatus*), granblodrisk (*Lactarius deterrimus*) och ett gäng soppar såsom sandsopp (*Suillus variegatus*), blodsock (*Boletus luridiformis*), brunsopp (*Boletus badius*), aspsopp (*Leccinum rufum*), tegelsopp (*Leccinum versipelle*) m.fl.

Tack till alla i ÖbN (Per, Birgit, Zigge, Janne, Eva och Björn) som hjälpte till denna dag. Tack också till Vuxenskolans i Örkelljunga, som alltid är tillmötesgående och varje gång ger oss gott om utrymme till utställningen. De sponsrar dessutom föreningen med bidrag till reseutgifter i samband med svampinsamlandet.

Tony Svensson

Hundraårsfesten

I år firar Naturskyddsföreningen som riksorganisation 100-årsjubileum. Detta uppmärksammade ÖbN genom att bjuda sina medlemmar på en frukostbuffé. Firandet ägde rum på Gustavsbacke i Lärkesholm den 15 augusti.

Denna morgon kl. 08.00 samlades ca 30 deltagare. Vi började med att inta lite smått och gott från buffébordet. Detta bestod av smör och bröd med diverse pålägg såsom ost, skinka och marmelad. Små delikata kokta, gröna och beiga ägg gick åt som smör i solen med en sillabit till. Från grillen serverades både korv och köttbullar och som tilltugg fanns färgglada grönsaker. Både kalla och varma drycker erbjöds och särskilt

Frukostbuffé i det fria. Foto: Perry Vigelsbo

de varma gick åt då det blåste upp och blev lite kyligt. Frukosten avslutades med att vår egen ordförande Patric Carlsson berättade om moderföreningens verksamhetsområden under det gångna seklet.

Diverse aktiviteter hade arrangerats och lagom till att dessa skulle komma igång började det dock regna så smått. Men med regnkläder och paraplyer begav sig deltagarna ut på en tipspromenad som bestod av ett tiotal naturfrågor. Därefter följde några

praktiska övningar. Först testades jubilerarna i vem som kunde slå i ett spik i en bräda med minst antal slag. Därefter vidtog en mer akrobatisk övning som bestod i att man

Föreningens grundare. Foto: Perry Vigelsbo

skulle slänga en stövel mellan benen upp över ryggen för att få i väg den så långt som möjligt. Och på en bricka låg 7 växter framlagda, vilka alla förhoppningsvis skulle namnges rätt av deltagarna.

När alla var klara med tävlingarna samlades vi åter vid Gustavsbacke. Nu hade regnet tilltagit så vi fick spanna upp en presenning under vilken vi serverade kaffe och tårta. Detta smakade bra efter de mentala och fysiska ansträngningarna. Sen var det dags att rätta svaren från tipsrundan där första priset var en bok om det skånska naturlandskapet. Denna gick till Madeleine Hultkrantz som kom etta bakifrån med 4 poäng och ansågs därmed vara den som bäst behövde denna bok. Ytterligare två priser skulle delas ut. Det var 2 st. femtonpack av de säregna småägg som hade serverats till frukost. Dessa tilldelades vår nuvarande ordförande Patric Carlsson och vår första ordförande Kjell Karlsson som bägge hade lyckats gissa ihop många rätt.

Eva Persson, festreporter

Invigning av Grytåsa strövområde

Denna vackra söndagseftermiddag, den 6 september 2009, var ett par hundra personer samlade nere i Möllers skog för att inviga det som från och med nu kallas *Grytåsa strövområde*. Markområdet består av ett större område som inte bara inbegriper den betade skogen utan även området vid Flinka sjö. O D Krooks stiftelse har sedan ett antal år blivit ägare till tillhörande marker.

På en väl tilltagen vändplats, längs den numera avklippta gamla vägen, nära stugområdet Björkliden, stod Backakören uppställd och underhöll den efterhand allt talrikare publiken. Men vid en högtidlig invigning fordras det mer än skönsång. Ett flertal talare intog därefter den provisoriskt uppriggade talarstolen. Först ut var ordföranden för Region Skånes strövområden, Sam Skällberg. Sam är tillika en erfaren bota-

nist och naturvårdare. Kortare tal hölls dessutom av bland annat ”hemmasönerna” Henrik Hammar och Bengt Andersson. Henrik representerade Region Skåne och dess strävan att på olika sätt förebygga ohälsa. Bengt kåserade kring hur turerna gick när O D Krook blev ägare till Möllers skog. Megafon och högtalare nyttjades för att ljudet bättre skulle nå fram till den talrika hopen.

Det symboliska avklippandet av ett invigningsband hade av arrangören Skogs-sällskapet gjorts om till en liten *happening*! Ett rep hade visserligen monterats över skogsvägen, men detsamma hade flätats med ljungvistar. Och när talen nu klingat av och invigningen skulle fullbordas skedde ”avklippandet” genom att Sam Skällberg

med hjälp av en fackellåga fick själva ljungrepet att brinna och till slut brista! Symboliken i att det just var ljungräp som brändes skulle leda ens tanke till forna tiders återkommande bränningar av allt för risiga ljunghedar. Möllers skog var under 1700- och 1800-talen till stora delar en ljungrök, betad utmark.

Därefter vidtog en vandring längs den framröjda Bäckaslingen, vilken bland annat rör sig längs Flinkabäcken och längs de mindre åspartier som finns utanför dagens inhägnade skogsbyte. Ett antal stationer med olika aktiviteter eller attraktioner hade placerats ut längs slingan. Det kunde vara korvgrillning, information om fiskevård, demonstration av en skogsmaskin i arbete eller kanske diskussion kring skogsbetets vidlyftiga historia...

Ett av huvudsyftena med bildandet av detta strövområde är väl att rent allmänt stimulera utevistelse och inte minst motionerande i anslutning till den nya sträckning av Skåneleden som härmed genomförts. Det är också meningen att erbjuda stressade motorvägstrafikanter en stunds avkoppling i en mer vilsam miljö, dock inom olika starkt hörhåll från den fyrfiliga Stockholmsvägen.

Återupptagandet av själva skogsbetet i området är kanske för en naturvårdare det som känns allra mest lovt. Albin Möller hade betande nötkreatur i sin skog fram till 1986. Därefter vidtog ett antal år utan klövar och mular innan O D Krook fick köpa in denna gamla tiders utmark. Nu in på 2000-talet har gallringar, utglesningar av skogen skett och Ekholmbonden Bengt Johanssons djur har sett till att markerna åter betas på ett för ögat trivsamt sätt.

Janne Johansson

SOMMARENS FÅGELOBSAR

(16/4-15/8)

Lommar/doppingar/storkfåglar/andfåglar

Storlom – häckning i Vårsjön av tre par med fem ungar tillsammans (SN, BH). För övrigt sedd i Lärkesholmssjöarna och Vemmentorpasjön utan tydliga häckningsindicer. **Smådopping** - 1 ex Håleryd 19/4 (LP, MP). 1 ex Flinka sjö 31/5 (KK). 1 ex ruvande Tuvatorp 15/6 (SG). 1 par med 1 pull Nissakäll 21/6 (JJ, EP). 1 ex årsunge 11/8 Harbäckshult (BH). **Knölsvan** – 5 ex Hjälmjön 19/4 (LP). **Sångsvan** – tecken på häckning: 1 par Flinka sjö. 1 par Lärkesholm. **Vitkindad gås** – ca 200 ex str. Holmasjön 24/4 (LP). Ca 500 ex str. Ö Ringarp 27/4 (JJ). 1 ex rastade i Vårsjön 9/5 (BH). Ca 1000 ex 18/5 str Hjälmjön (JJ). Ca 500 ex str Ö-a 19/5 (BH). **Bläsand** – 1 ex hane Hjälmjön 21/4 (JJ). **Skedand** – 1 par Hjälmjön 27/4 (PC). **Vigg** – 17 ex Lärkesholmssjön 26/4 (BH). **Ejder** – 1 ex hane Hjälmjön 19/4 (LP) och 24/4 (HW).

Rovfåglar/hönsfåglar/tranfåglar

Bivråk – 1 ex 18/6 Fagerhults flygplats (SN). 1 par Lärkesholmssjön 20/7 och 8/8 (JJ). 1 ex Skåneporten 14/7 (CS, m.fl). 1 ex Hjälmjön 24/7 (JJ). 1 ex *Slättsjö* 11/8 (BH). **Duvhök** – 1 ex 4/7 Vårsjön (SN). **Fiskgjuse** – lyckad häckning med 1 unge vid Vårsjön (BH, PC). **Brun kärrhök** – 1 ex hane Ö Ringarp 17/4 (JJ). 1 ex hane Långasjö 23/4 och 10/5 (ÖbN). 1 par Holmasjön 24/4 (LP). 1 ex hane Flinka sjö 25/4, 7/5 och 28/6 (SN, JJ, LP, MP). 1 ex hane Vemmentorp 11/6 (JJ). 1 ex Gårdsjön 22/6 (JA). 1 ex hane 9/7 Grytåsa (SN). **Lärkfalk** – 1 ex 8/5 Vemmentorpasjön (GP). 1 ex Eket 13/7 (CS, m.fl). lyckad häckning vid Vårsjön (PC, SN). 2 ex Möller Skog 11/8 (JJ, EP) och den 12/8 (BH). **Tjäder** – 1 ex höna Smörmyr 29/4 (AP). 1 ex höna på vägen mellan Skönna och Ljungaskog 2/5 (TT). **Orre** – som flest 5 tuppar och 2 hönor vid orrkojan 17/4 (LP, AP). Orrspel, 2 tuppar, från Långalts myr under april (GJ). 1 tupp Stensmyr 28/4 (BH). 3 tuppar Flåssmyr 22/5 (JJ). **Trana** – sedda/hörda par som kan tyda på häckning: Krängelbygget (BH, ÖbN), Esborrarp (SN), Stensmyr (JJ, EP), Flinka sjö (JJ, m.fl),

Svinstorp (GN, JJ), Smörmyr (AP), Lemmeshult (GP), Västrarps (TH), 1 par med en unge Mörkahult (OH), 2 pull Lyckebygget (gnm BH), 1 pull Björnholm (gnm BH). **Vattenrall** – 1 ex Flinka sjö 18/4 (ÖbN). 1 ex Långasjö 23/4 (ÖbN). **Rörhöna** – 2 ex Håleryd 19/4 (LP, MP). 2 ex Rya golfbana 25/4 (BH). 2 ad med 4 pull 21/6 Nissakäll (JJ, EP). 1 ex årsunge 11/8 Harbäckshult (BH). **Sothöna** – 1 ex på bo Rya golfbana 25/4 (BH). 2 ex Lärkesholm 15/5 (LP).

Vadarfåglar/måsfåglar/duvor/gökar/ugglor

Strandskata – 1 ex Hjälmjön 8/7 (JJ) och samma dag över Ö-a (LS). **Mindre strandpipare** – 2 ex Ejdern, Ö-a 20/4 (BH) som blev 3 ex 26/7 (SN). 5 ex Flinka stenbrott 24/4 (LP) 3 ex 25/4 (SN) och 2 ex 21/6 (BH). 2 pull 13/6 Ö-a industriområde (LP) som var 1 pull 25/6 (LP). **Storspov** – 1 ex spelande över Hjälmjön 20/7 (JJ). **Skärfläcka** – 1 ex rastade i Vårsjön 9/5 (BH). **Silltrut** – 2 ex Vårsjön 27/6 (SN). 3 ex Vårsjön 2/7 (BH) och samma antal 12/7 (LP), dock 4 ex 4/7 (SN). **Skrattmå** – som flest 120 ex Abborrgrundet i Hjälmjön 29/4 (JJ). **Fisktärna** – som flest i Vårsjön 10 ex 2/7 och 9/8 (BH). 1 ex i Flinka sjö 29/5 (LP). 1 ex Flinka stenbrott 21/6 (BH), 2 ex 12/7 (KK), 1 ex 27/7 (KK) och 1 ex 2/8 (JO). 2 juv Vårsjön 25/7 (SN), 7/8 (PC) och 2 juv även 9/8 (BH, FA). **Skogsduva** – 3 ex rastade Grytåsa 22/4 (LP, MP). 4 ex Krängelbygget (ÖbN). 2 ex Tuvatorp 1/5 (SG). 1 ex Lönsjöholm 10/5 (ÖbN). 2 par hoande i Nissakäll 21/6 (NR). 1 ex hoande i Svinstorp 24/6 (JJ) och 3 ex den 25/6 (BH). 5 ex Flinka, Grytåsa, Ljungaskog 28/5 (LP, MP). 1 ex Ramnekär 12/8 (JJ).

Nattskärror/seglare/blåkråkfåglar/hackspettar

Nattskärna – 1 ex 29/4 på bilväg söder om Ö-a, vilket var ett tangerat fenologirekord för Skåne (AP, KÅH). 1 ex Store mosse och 1 ex Långalts myr 1/6 (BH). 5 ex Lönsjön/Skrikamyren/Långalt 5/6 (ÖbN). **Kungsfiskare** – 1 ex Pinnån 1/7 (BH). 1 ex visade upp sig vid lilla Lärkesholmssjön (Lillsjön) 5/8-9/8 (LA). **Mindre hackspett** – 1 ex Långasjön 2/5 (PC) och 10/5 (ÖbN). 1 ex Ö-a 11/5 (VR). 2 ex hane Jälla sjö 15/5 (SN). 1 ex mellan Rya och Årröd 28/5 (LP, MP). 1 ex Ö-a 1/6 (BÅ). 1 ex Svinstorp 25/6 (BH). 1 ex Lärka Sjöholt 8/8 (JJ). 1 ex Hjälmjön 10/8 (JJ). 1 ex Ö-a 15/8 (BH). **Göktyta** – 1 ex Rya 9/5 (HF). 1 ex *Slättsjö* 21/5 (BH).

Tättingar

Backsvala – minst 4 ex Ö-a industriområde 24-26/6 (JJ, m.fl). **Forsärla** – 1 ex Bruket, Pinnån 22/4 och 12/5 (JJ). 1 ex Spinneriet, Pinnån 23/4 (JJ). 2 ex Lärkesholmssjön 6/8 (SN). **Törnskata** – 1 ex mellan Årröd och Rya 28/5 (LP, MP). 1 ex 4/6 Flinka sjö (BH) där även en juv sågs 11/8 (JJ, EP). 1 par Lärkesholm 2/7 (BH). 3 ex hanar Lärkesholm 4/7 (SN). 1 ex 24/7 Ö Flinka (SN). 3 ex Lärkesholm 25/7 (SN). **Råka** - 2 ex Ljungaskog 25/4 (BH). 1 ex Ekholm 30/5 (KK). **Kärrsångare** – 1 ex sj 31/5 V Spång (PC). **Brandkronad kungsfågel** – 1 ex av denna raritet hördes i Björnamosa, Harbäckshult 28/5 (MZ). **Mindre flugsnappare** – 2 ex sj Lärka Sjöholt 5/6 (BH, m.fl). **Stenskvätta** – 1 ex Grytåsa 22/4 (LP, MP). 1 par 1/5 Tuvatorp (SG). 1 ex Flinka 7/5 (BH). 1 ex Skåneporten 15/5

(LP). 1 ex Hjälmköping 15/5 (JJ). 1 ex Kjellstorp 20/5 (BH). 1 ex Svinstorp 24/6 (JJ). 1 ex Ö-a industriområde 24/6 (JJ) och 25/6 (LP) som visade sig ha en unge 25/6 (BH). **Svart rödstjärt** – 1 ex Ö-a 2/5 (BH). **Steglits** – 1 ex 8/7 Kjällstorp (JJ). **Mindre korsnäbb** – 15 ex Svinstorp 24/6 (JJ). 20 ex Värnsjön 4/7 (SN). 100 ex landade i träden 5/7 Ö-a (LP). 60 ex vid Flinka stenbrott 27/7 (KK).

Förklaringar

Lokaler skrivna i *kursiv* stil ligger strax utanför kommungränsen, t ex *Rössjön* och *Sjöaltssjön*. (ad=vuxen, juv=ungfågel, pull=nykläckt unge).

Vi tackar alla som rapporterat i sina observationer. Inkomna observationen ligger till grund för sammanställningen och statusen på Örkelljunga kommuns fågelarter; då, nu och för framtiden.

AP	Alf Petersson	KÅH	Kjell-Åke Hall
BH	Björn Herrlund	LA	Lisbeth Arefäll
BÅ	Birgitta Åkesson	LP	Lennart Persson
CS	Christer Strid	LS	Leif Sigbo
EP	Eva Persson	MP	Margit Persson
FA	Fred Andersson	MZ	Magnus Zetterström
GJ	Gunne Johansson	NR	Nils Rosenlund
GN	Göran Nilsson	OH	Olof Hugosson
GP	Göran Paulson	PC	Patric Carlsson
HF	Henrik Friis	SG	Sven Gustafsson
HW	Håkan Winqvist	SN	Seth Nilsson
JA	Jörgen Andersson	TT	Thommy Thörnkvist
JJ	Janne Johansson	TW	Thomas Wallin
JO	John Olandersson	VR	Viktoria Rosby
KK	Kjell Karlsson	ÖbN	ÖbN-Exkursion

Har du något att rapportera? Rapportera gärna dina obsar på vår hemsida!

Alcedo vill ha hjälp av **dig** att samla in uppgifter om fågelobservationer inom kommunens gränser. Vi vill ha observationer av ovanliga fågelarter för vår kommun, alla arter utanför den tid de normalt förekommer i landskapet, större sträckförekomst, anmärkningsvärt stora flockar, intressanta häckningar, återfynd av ringmärkta fåglar, sena obsar på hösten eller observationer som du tycker är särskilt notabla. Alla rapporter arkiveras för framtida behov.

Senaste inrapportering innan nästa tryckning av Alcedo: 15 april, 15 aug, 15 nov.

Rapportera helst dina obsar på vår hemsida <http://orkelljunga.snf.se> eller via Svalan <http://www.artportalen.se/>

Krickan i Örkelljunga kommun.

Någon gång i mars brukar de första krickorna dyka upp i någon av våra sjöar. Faktum är att vi har endast en notering tidigare på året under alla år. Det var ett par som låg i Flinka sjö den 15 februari 2008. Kanske är det ett tecken på att krickan kommer att anlända ännu lite tidigare till oss efter vintervistelsen i västra och sydvästra Europa, detta med tanke på våra numera lite mildare vintrar. Annars är det i mars och april som det stora antalet återkommer till våra trakter.

Kricka

Ur bröderna von Wrights "Svenska Foglar"

Tillsammans med gräsanden är Krickan vår talrikaste häckfågel bland änderna. Under vårmånaderna är den ett dominerande inslag i våra vassrika, vegetationsrika sjöar som Flinka sjö, Långasjön och Lönsjön. Hanarnas trevliga läte ljuder allt som oftast och i mindre flockar tar de ibland snabba turer över sjöarna, kanske som en del i kampen om honorna. De nämnda, igenväxande tre sjöarna hyser alla bestånd av häckande kricka.

Ligger det krickor i de större sjöarna, ja, då rör det sig oftast om rastande fåglar. Enligt Rosenberg vill krickan gärna ha tillgång till grunt vatten där hon nästan på snäppmaner kan gå och snappa till sig allehanda kryp.

Krickan är de små vattnens fågel, det krävs inte någon stor öppen vattenspegel för att den ska trivas. Visserligen häckar hon i de ovan nämnda sjöarna, men ett större antal par finns säkert i ännu mindre dammar och gölar. Studier av krickan visar, att även om hon är vanligast i mycket små vatten, verkar det som om hon endast lyckas få fram ungar i vatten som är större än ett hektar! Lite konstigt kan tyckas. Ett faktum är, att man aldrig, eller varje fall endast i sällsynta fall, ser en kull med krickor, vilket kan bero på antingen dåliga häckningsresultat i våra vatten, eller att de är väldigt skygga tillsammans med sina ungar.

Krickan är tillsammans med årtan vår minsta andfågel och förekommer i så gott som alla vattenmiljöer *utom* i den allra yttersta skärgården och i de högst belägna delarna av vår fjällkedja. Största delen av det svenska beståndet häckar vid sjöar och småvatten i inlandet. Som kushäckande fågel är krickan inte vanlig längs södra Sveriges kuster, medan den däremot blir betydligt vanligare ju längre norrut man kommer i Bottniska viken. Efter atlasinventeringen 1974-1984 uppskattades det svenska beståndet till mellan 40 000 till 60 000 par. Jämförelsevis kan nämnas att det skånska beståndet uppskattades till endast 630 par vid den omfattande sjöinventeringen i Skåne 1978-79. Vid vår egen sjöfågelinventering 1995-97 uppskattades vi ha 15-20 par i kommunen. Samtliga uppskattningar är troligen i underkant.

De största flockarna som setts rasta i vår kommun är 100 ex 9 april 2009, 70 ex 14 april 1985, 50-tal ex 12 april 1984, 48 ex 15 april 1982; samtliga observerade i Hjälmjön. De högsta antalen krickor från Flinka sjö är 40-talet ex den 25 april 1970 och 50-talet ex den 13 april 1971. Ett annat stort antal från en av våra sjöar är de 37 krickor som rastade i Köphultasjön den 6 april 2008.

Som synes är april månad den månad då krickan kan ses i störst antal hos oss. Det rör sig då både om fåglar som antingen ska längre norrut, eller som sedan sprider ut sig i mindre dammar och gölar i kommunen. Under hösten observeras det inte några stora antal krickor i kommunen. Enstaka exemplar kan ses i våra större sjöar, men de ligger inte kvar någon längre period. Det handlar då sannolikt om norrifrån kommande fåglar på flyttning söderut, då våra egna redan har lämnat sina häckplatser. Efter isläggningsen på sjöarna ser vi inte till några krickor hos oss förrän våren bankar på dörren nästkommande år.

Björn Herrlund

Projekt trollsländor i Skåne

I år gick startskottet för ett nytt inventeringsprojekt med namnet *Projekt trollsländor i Skåne*. Projektet drivs av Entomologiska sällskapet i Lund, Naturskyddsföreningen i Skåne och Studieförbundet och kommer att löpa under perioden 2009-2014. Inventeringen sker i 5 x 5 km-rutor och fokus ligger på att framför allt inventera vuxna trollsländor.

Eftersom 2009 var det sista året för Skånsk Fågelatlas II så nappade jag på uppropet och bokade samma ruta som jag avslutade fågelinventerandet i, nämligen ”Rössjön-

Fyrfläckad trollslända Libellula quadrimaculata. Lärkeröd 2009-06-30.

rutan” i Ängelholms kommun. Rutan är spännande då i princip alla de olika vattenmiljöer som trollsländor är knutna till finns representerade. Här finns den stora klarvattensjön Rössjön, den lilla brunvattensjön Hanasjö, rikligt med både äldre och nyanlagda dammar av lite olika karaktär samt rinnande vatten. Det bör därför finnas en god möjlighet att träffa på många av de skånska trollsländearterna. Det kan nämnas att fem rutor, av för mig okända inventerare, är bokade i norra delen av Örkelljunga kommun. Men det finns fortfarande många obokade rutor för dem som är intresserade av att börja studera denna spännande insektsgrupp.

Trollsländorna tillhör insektsordningen Ordonata. Denna ordning delas sedan upp i två underordningar, **Zygoptera** (jungfrusländor och flicksländor) och **Anisoptera** (egentliga trollsländor). Trollsländorna har som alla insektsgrupper en fascinerande

livscykel. Efter att äggen kläckts till larver lever de som rovdjur i vatten, i tid från några månader upp till 5-6 år, innan de förvandlas till fullvuxna individer med vingar. Mindre

Blågrön mosaikslända *Aeshna cyanea*, hane. Möllers skog 2009-08-20.

sländor har vanligen en kortare larvtid jämfört med större. Som vuxna varierar sedan livslängden från några veckor till ungefär två månader beroende på art.

I Sverige har det påträffats 61 arter av trollsländor och av dessa är 53 observerade i Skåne. Det är med andra ord ett mycket överkomligt och hanterligt antal och det bör rimligen gå att lära sig att bestämma alla arterna. Detta första år valde jag att endast skåda vuxna trollsländor och med kikare och kamera som hjälpmedel. För att säkert identifiera vissa arter behöver man fånga in dem och därefter studera små artspecifika detaljer. Speciellt svåra är vissa flicksländor av familjen dammflicksländor. Men håvandet får vänta till nästa säsong.

Det går ganska fort att lära sig att identifiera de olika familjerna. Om man börjar med flygbeteendet så kan man lätt skilja mellan två typer - spanare och patrullerare. Spanarna sitter ofta från en utkiksplats varifrån de gör korta utflykter för att sedan återvända till ungefär samma plats. Patrullerarna flyger istället fram och tillbaka i ett avgränsat område (revir) och jagar och de sätter sig sällan för att vila. Mosaiksländor, flodtrollsländor och skimmertrollsländor är patrullerare medan jungfrusländor, flicksländor och segeltrollsländor är spanare. Bland spanarna finns de svårare arterna,

men de går å andra sidan lätt att fotografera. Det är inte alltid att jag har haft arttillhörigheten klar för mig i fält utan har bestämt dem hemma vid datorn genom att sitta och jämföra mina bilder med illustrationer i böcker eller med andras bilder på nätet. Det är inte alltid att det lyckas. De ständigt flygande trollsländorna är förstas svåra att fånga med kameran, men även dessa kan ibland bestämmas till art i efterhand trots oskarpa fotografier. När man tränat upp sig lite så går det emellertid ofta att identifiera sländorna på bara flykten. Många har nämligen artspecifika flygsätt.

Mestadels har jag skådat trollsländor i de nya dammarna i den nedlagda delen av Lärkeröds grustäkt, vid Rössjön och vid Hanasjö, men jag har även gjort en del besök vid sjöar, dammar och åar i Örkelljunga. Jag har valt ut några bilder på trollsländor som jag tycker har blivit någorlunda bra, även om skärpan inte alltid är hundra procentig, till denna lilla text. Kanske kan de inbjuda till att titta lite noggrannare vid nästa trollsländeobservation. Det är inte så svårt att lära sig som man först tror!

För er som vill veta mera om Projekt trollsländor i Skåne så har projektet en egen hemsida: <http://www.trollslandor.se/>

Kejsartrollslända *Anax imperator*, äggläggande hona. Lärkeröd 2009-07-22.

Litteraturtips:

- Sandhall, Å. 2000. Trollsländor i Europa, 2 uppl. Interpublishing, Stockholm.
- Trollsländor i Sverige – en fälthandbok. 2008. Länsstyrelsen i Södermanlands län. Edita Västra Aros AB, Västerås.

Sjöflickslända
Enallagma cyathigerum,
hane. Rössjön
2009-06-29.

Blodröd ängstrollslända
Sympetrum sanguineum, hane.
Landisbanan 2009-08-08.

4279. *Blå jungfruslända*
Calopteryx virgo, hane. Inloppet
Rössjön. 2009-07-01.

Text och samtliga bilder:
Patric Carlsson

Botaniska notiser

Det går fortfarande att hitta för kommunen nya arter. En källa är gamla herbarier. Tack vare vår naturkurs tillsammans med LRF har jag fått tillgång till tre stycken. Gunnar och Erik Torkelsson samlade under sina lantbruksstudier, både på skolorten och i hemtrakterna kring Mattarp. Mest uppseendeväckande är två ark med vitnoppa, varav det ena är från Mattarp. Men sista ordet är inte sagt om detta. Det kan också vara en avvikande kattfot. Thomas Karlsson på Riksmuseet utreder. Men om läkevänderoten från Tockarp råder inga tvivel.

Det tredje herbariet tillhör Willis Jansson som på 1930-talet gick på Kommunala Mellanskolan, sedermera realskolan. Växterna kommer mestadels från Stjärneholm. Ett ark med hedblomster uppges komma från just Stjärneholm. Det är lite sensationellt eftersom det är tveksamt om det kan vara en naturlig förekomst. Om orten är rätt angiven torde det röra sig om en trädgårdsflykt. Men sådana ska också med, de kan så småningom komma att ingå i den naturliga floran. Idegran och häckberberis är två arter som allt oftare hittas ute i naturen. En ny art i samma grupp är svartaronia som planterats flitigt i centrum och nu hittas fågelspridd i "vildmarken".

Morgonstjärna
Foto: Perry Vigelsbo

Ett annat sätt att hitta nya taxa är att se lite noggrannare på lite svårare arter. Ett sådant exempel är de två nya underarterna av vildpersilja som hittats i Västra Spång.

Men även traditionell inventering resulterar i nyfynd. De sista uppgifterna från den stora inventeringen av Floran i Skåne har gått igenom. Och inte oväntat så hittar besökande inventerare med andra ögon och kunskaper arter som gått oss förbi. Men även vi själva kan hitta nytt om vi har ögonen med oss. Perry rapporterade morgonstjärna från en gräskant i Åsljunga och själv fann jag bergbräken högt på åsslutningen i Nissakäll. Det första fyndet utanför de redan kända kring Åsljunga klint.

Aethusa cynapium var. domestica, trädgårdsvildpersilja (!): V. Spång.

Aethusa cynapium var. gigantea, stor vildpersilja (!): V. Spång.

Aronia melanocarpa, svartaronia (!*): Örkelljunga.

Brassica napus ssp. rapifera, kålrot : Mattarp (GTo 1945)

Centaurea jacea, rödklint: Ö Ringarp (JJo).

Corydalis pumila, sloknunneört (!*): Örkelljunga.

Crepis capillaris, grönfibbla (!): Fagerhult.
 Cryptomeria japonica, kryptomeria (!*):
 Persköp (BNi 2004)
 Fritillaria imperialis, kejsarkrona (!*): Matt-
 arp.
 Helianthus pauciflorus, höstsolros (!*):
 Åsljunga.
 Helichrysum arenarium, hedblomster
 (!*?): Stjärneholm (WJa 1931).
 Lepidium heterophyllum, vallkrassing:
 Fagerhult (JJo).
 Leucocjum vernum, snökllocka (!*): Björna-
 mossa.
 Lilium martagon, krollilja (!*): V Ringarp.
 Meconopsis cambrica, engelsk vallmo (!):
 Åkarp (TTy 2004).
 Medicago sativa ssp. ×varia, mellanlusern
 (!): Örkelljunga.
 Ononis spinosa ssp. maritima, puktörne
 (!*): Stjärneholm (WJa 1931).
 Ornithogalum umbellatum, morgonstjärna
 (*): Åsljunga (PVi).
 Phlox subulata, mossflox (!*): Eket.
 Picea mariana, svartgran (!*): Lärkesholm.
 Pinus contorta var. latifolia, vanlig contor-
 tatall (!*): Åkarp (TTy 2004).
 Pinus ponderosa, gultall (!*): Örkelljunga.
 Rorippa ×armoracioides, vägfräne (!): Fagerhult.
 Rosa virginiana, glansros (!*): Rya.
 Thelypteris limbosperma, bergbräken: Nissakäll.
 Valeriana officinalis, läkevänderot (*): Mattarp (ETo 1955).
 Växtnamnen följer Förteckning över svenska kärlväxter (Thomas Karlsson: SBT 1997:5
 och <http://linnaeus.nrm.se/flora/chk/chk3.htm>).

(!) = Arten eller underarten ej tidigare uppgiven för Örkelljunga kommun.

(*) = Kulturspridd.

Uppgiftslämnare:

BNi = Bengt Nilsson

ETo = Erik Torkelsson

GTo = Gunnar Torkelsson

JJo = Janne Johansson

Krollilja

Foto: Perry Vigelsbo

Zigge

Liens och mulens landskap i Ramnekärr

- med fokusering på Unossons marker -

Ängen lyser gult med alla sina blomkorgar vända mot solen långt i fjärran. Några veckor senare upptäcker man rakryggade fläckiga nyckelblomster som reser sig ur det gröna havet. Vi är på en liten äng i södra delen av Örkelljunga kommun. ”När vi var barn brukade vi på midsommarafton gå längs vångavägarna och plocka så många olika örter vi kunde hitta. Det kunde bli 40-50 stycken.”

Natur- och kulturlandskapet i Örkelljunga kommun är rikt eller förhållandevis rikt på naturtyper som mossar, kärr, sjöar, bokskogar, granskogar och gräsbevuxna åkrar. Men å andra sidan är avsaknaden av andra viktiga naturtyper som kulturlandskapets naturbetesmarker och naturliga ängsmarker mycket stor. Det är därför kanske inte så konstigt att vi som vill värna om bevarandevärd, hotad natur i kommunen ofta återkommer till bondens alltmer isolerade, bortglömda små återstående, växtrika pärlor.

Bondens landskap har förändrats mycket starkt under årtiondenas, seklens lopp. Tekniska förbättringar, växt- och djurförädling, nya odlingssystem, konstgödning, nya idéer, nya marknader har på olika sätt påverkat bondens vardag, men också på olika sätt omformat själva landskapet. Men om vi vandrar tillbaka till 1800-talets enskiften och laga skiften (i stort mellan 1820 och 1860) så finner vi där ett landskap som var förhållandevis likformigt strukturerat här uppe i skogsbygden.

Byns gårdar var här i glesbygden ganska få till antalet. Ibland låg de nära varandra, ibland svagt utspridda. I flera av byarna behövde ingen av åborna, bönderna, flytta ut i samband med skiftet. Kring gårdarna fanns relativt små

åkrar omgivna av mer vidlyftiga ängsmarker. Utanför det nogsamt hållna gärdet kring dessa inägor fanns husdjurens betesmarker. De kallades ofta för fälader eller på kanslispråk för utmark.

I denna artikel ska vi nu försöka lyfta fram delar av kulturlandskapet nere i Ramnekärr, försöka skildra intressanta partier av detsamma och på något sätt knyta samman dåtid och nutid med hjälp av botaniska och kulturhistoriska ögon.

Ramnekärrens laga skifte 1855

Om man studerar byn Ramnekärrens nedslag i historiska dokument genom att läsa i Carl-Erik Lundbladhs bok om bebyggelsenamn i Norra Åsbo härad så finner man att det är först 1754 som namnet *Rafnekiärr* finns omnämnt i en jordebok. Fast skriften nämner också *Ranekiers Bygge* (1661) och *Rafnekiärsbyggett* (1675). Första leden, Ramne, kan antingen komma av ordet *ramn*, betydande 'korp', eller av *ramm* betydande 'kant av mosse'.

Ramnekärr är en by med långsmal utsträckning. Gårdarna ligger än idag ganska samlade i söder, där byn gränsar till Sännestorp. I väster gränsar Sjunkamossa och Persköp och i öster Ljungaskog. Längst i norr är det Stivelsmosse som begränsar.

År 1825 inskickade en av byns åbor denna skrivelse till den tidens myndighet:

"Undertecknade anhåller aller ödmjukast om högvällborne herr Grefvens Landshövdingens Riddarens och Commendörens höggunstiga förordnande för Commissions Landtmätaren L. Almroth att i Enskifte lägga in- och utägorna till mitt ägande Skatte Rusthållshemman No 2 1/8 dels mtl Ljungaskog eller Ramnekjärr kallad, i Rya socken och Norra Åsbo härad.

Ramnekjärr den 24:de maj 1825 Pehr Nilsson"

Något skifte blev dock inte förverkligat vid denna tidpunkt, utan det dröjde till 1850-talet innan en reell uppmätning och delning av byns marker kom till stånd. Denna förrättning, en laga skiftesförrättning, var färdig först 1855, medan själva kartläggningen gjordes åren 1851–52. Vid denna tid fanns fem gårdar, bebodda av följande brukare: Per Månsson, Nils Persson, Tufve Persson, Elias Andersson och Ola Andersson. Åkrarna var som framgår av den förenklade kartan förhållandevis små, medan ängarna bredde ut sig åt söder och öster.

Skiftetidens lantmätare var noggranna män varför man kan sätta stor tillit till kartans trovärdighet. Jämför man gårdarnas *läge* vid tiden för skiftet med deras läge nu år

Förenklad skifteskarta från 1855
Gult = åkermark, grönt = ängsmark

2009, finner man faktiskt att alla de fem gårdarna ligger kvar som de gjorde innan skiftets förverkligande på 1850-talet. Men om vi istället ser till själva markanvändningen finner vi att stora förändringar efterhand kom att genomföras. Denna bestod inte minst i att den forna "naturliga" ängsmarken odlades upp till åkermark.

Ramnekärrens långsträckt utmark eller fälad, som sträckte sig upp till gränsen mot Stivelsmosse, hade enligt noteringar i skifteshandlingarna påtagliga inslag med ljungebeklädd mark under 1850-talet. Ett förhållande som kom att hålla i sig under lång tid framöver. På denna utmark förekom också en del våtmarker, torvmark.

Skiftetidens åkrar och ängar

Vi gör nu en granskning av laga skifteskartan med ögonen riktade mot den mark som tilldelades Ola Andersson. Det är samma mark som idag innehas av Christer Unosson.

De åkrar som fanns på fastigheten vid skiftet låg i stort i närheten av Olas trelängade gård. Några åkernamn från den tiden kan omnämnas: *Mosse åker*, *Ryttraåker*, *Norre åker*, *VinterRågslyckan*, *Gatekjärrsåker*.

Sjöfräken

Arealen ängsmark var som vanligt mångdubbelt större än arealen åker och var i huvudsak belägen i området öster om gården. Det tycks av namnen att döma som om vissa av dessa marker, som visserligen är upptagna under rubriken *Äng*, ibland även kom att användas som betes- och hagmark. *Kalfhagen* (strax nordost gården) och *Intepet* (längst i nordost, i gräns till Ljungaskogs Rågång) tyder uppenbart på detta.

Om vi nu botaniserar bland namnen i ängsmarken finner vi bl a *Steerskjärr*, *Mockullalasset*, *Stenvälet*, *Blaabacken*, *Ormakjärret*, *Liamosakjärret*, *Blödakjärr*, *Skrabbet*, *Myrebacken* och *Häsabacken*. Några begripliga ord och sammansättningar, men än fler smått obegripliga. Jag kontaktade Claes Ringdahl på DAL (Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund) som alltid är tjänstvilligheten själv. Här några förklaringar. Steerskjärr inbegriper förleden *ster* som

betyder brygghus; Mockullalasset inbegriper förleden *mockull* som betyder gödselhög; Häsabacken inbegriper förleden *häs* som betyder avlång höstack.

Något som är spännande är skiftesförrättarens användning av en mängd olika vardagliga ord för att beskriva markens skiftande egenskaper och utseende. Vad sägs om kärrdrag, ramar, ränne, mossafleck, mossarasp, mossäng och starrmossa. Ljungheden var mer än bekant för folk på den tiden. Några skilda beskrivningar som dessa kan man finna: ljungrasp, ljungkulle, hög och skarp ljungkulle, ljung och bremble (brimle = björnbär).

I handlingarna använder man ofta ordet höstnad för att ange slåttermark. Vildhöstnad och ängahöstnad är allmänna begrepp som fortfarande är bekanta för äldre personer med koppling till landsbygden. I skifteshandlingen för Ramnekärr hittar vi dessa exempel på hur lantmätaren velat fånga verkligheten: kärrhöstnad, lagghöstnad, tapprockahöstnad, hårdvallshöstnad. Ordet *tapprocka* är ett dialektalt ord för fräken. Jag vet att Nisse Nilsson i Flinka under andra världskriget varit med om att genomföra sådana slåtter i Flinkasjö. I det fallet var det säkerligen sjöfräken som avsågs.

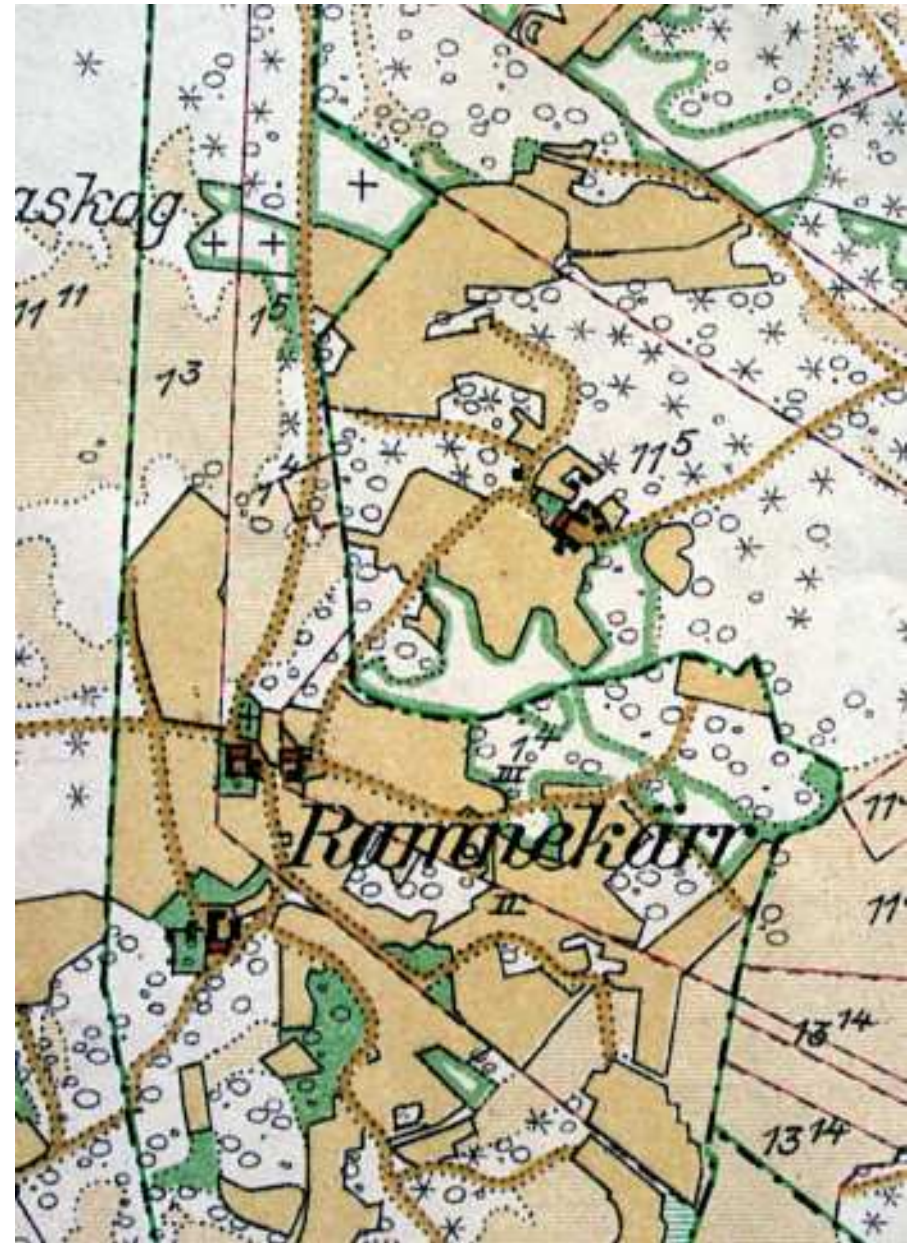
Häradskartan

Gör vi sen ett 80 års-skutt fram i tiden kommer vi till 1930 och framtagandet av häradskartan, den gamla ekonomiska kartan. Ett utsnitt av denna karta finns här intill. Man kan notera att Ola Anderssons fastighet nu är delad och att ytterligare en gård har uppförts mitt emot den redan befintliga. Detta har troligen skett någon gång mellan 1855 och 1880.

Gården i Ramnekärr (beteckningen 1⁵) kom i Christer Unossons släkt i samband med att hans farfars far Hans Hansson från Krokabygget i Lärkeröd flyttade hit 1890. Han kallades Kroka-Hansson. Hans och frun Johanna fick fem barn, bland dem Christers farfar Adolf Hansson, född 1876. Adolf som varit över till Amerika kom hem därifrån och fick köpa gården 1905. Han åkte dock tillbaka till Amerika där han gifte sig (i New York) med granngårdsflickan Maria från hembyn i Ramnekärr! Vid nästa hemkomst blev de Ramnekärrsbor på heltid. Paret fick två döttrar följda av sju söner. Av denna syskonskara blev det Uno Hansson som kom att ta över och driva lantbruket vidare, Christers far.

Christers farmor Maria föddes alltså på granngården Ramnekärr 1⁴ och hennes föräldrar var August och Matilda Gustafsson. Den 6 juni 1951 brann denna gårdens boningshus ned till grunden. Marken kom att inköpas av Uno Hansson, vilket innebar att den mark som Ola Andersson erhållit vid skiftet nu åter låg under en och samme ägare.

En noggrannare titt på häradskartan ger oss mer kött på benen. De stora ängsmarkerna från skiftetiden har nu genomgått en radikal förändring. De två gårdarnas åkerareal har utökats högst påtagligt – på bekostnad av arealen ängsmark. En mindre hårdvallsäng finns visserligen ännu kvar, men vinterfodret bärgas nu istället från insådda vallar. De delar av den tidigare slåttermarken som *inte* odlats upp brukas nu antingen

Häradskartan från slutet av 1920-talet

som betesmark eller så har man låtit desamma utvecklas till lövdungar. Skiftetidens *Inteppet*, liktydigt med dagens *Täppan*, inbegriper lövträdssymboler, men även en mindre åkerbit. Stora delar av *Kalfhagen* nära Gustafssons gård är också uppodlad.

Nutiden, 2000-talet

Om vi så till sist i denna lilla historiska resa landar i vår egen nutid, efter ytterligare ett 80 års-skutt, har åter en hel del förändringar skett. Som antyts innan har de här behandlade två Ramnekärrsgårdarna nu blivit en gård. Större delen av 1930-talskartans uppodlade mark finns ännu kvar, även om densamma numera i huvudsak nyttjas som betesmark och vall. Kött djur håller markerna öppna och delar av vallen tas om hand av en aktiv brukare i Sånneatorp.

Christer och Bente Unosson. Foto: Perry Vigelsbo

Ser man till hela byns utveckling kan man konstatera att stora delar av dess öppna marker ännu hävdas och att en del nyodlingar faktiskt också har gjorts under den sista 80-års perioden. Detta gäller speciellt på Viktor Petterssons marker, gränsande till gården Väderön i Sånneatorp. Vidare kan man se att stora delar av kulturmarken på gården längst i väster har tagits ur hävd och beskogsats.

Utmarken i norr har också till stora delar beskogsats med gran, även om delar av mossmarken längst i norr är beväxt med tallskog. Granngårdens ägare var nog först ute med att plantera livskraftiga granplantor, antagligen redan under 1910–20-talen. Men idag växer detta 1900-talets barrträd även över stora arealer på Christers fastighet. Fäladstidens öppna ljunmarker är ju sen länge ett minne blott.

Odlingsmarkerna under Christers uppväxt

Som nämnts kom efter hand allt mer av gårdens/gårdarnas ängsmark att odlas upp till åker. Christer tror att det i huvudsak var farfar Adolf som stod för uppodlingen, fast visst kan dennes far Kroka-Hansson ha nygrävt en del. Mycken sten har forslats bort under åren, man bröt förr även med hjälp av stubb-brytare. En annan beprövad metod i dessa trakter på 1950-talet var den att borra hål i de stora stenar som skulle bort, en plugg sattes i, stenblocken lyftes upp. Det blev sen mycket extrajobb med att fylla i med jord efter de borttagna stenarna.

Under Uno Hanssons tid, odlade man mycket blandsäd. Det var havre och korn som odlades, men problemet var att kornet mognade betydligt tidigare än havren, så därför frångick man denna odlingsform längre fram. De skördade kärvarna sattes i en halvtrave, vilket är liktydigt med sex par. Om vädret blev dåligt krakade man traven varvid just en halvtrave fick plats på den spikförsedda krakstören. De nedersta kärvarna skulle gå fria från marken och sättas med kornen uppåt, övriga vändes tvärtom med toppen nedåt. Vidare var seden den att ändarna vändes mot väster, mot blåsten.

Höet lades under Adolf Hanssons tid alltid i enkla *stackar*. Mellan midsommar och fruntimmersveckan var det nästan alltid fint väder och efter fem, sex dagar i stacken kunde i regel höet tas in. Sonen Uno *hässjade* däremot alltid, man reste bortåt 50 hässjor. Till en hässja användes sju hässjestöror, där de bägge ändstörarna stacks snett ut, medan de andra satt smått i sicksack. Det halvtorra gräset lades upp på ett speciellt hässjegarn, en hässjelina. En välgjord hässja kunde motstå mycket regn. *”Det var en fantastisk fröjd”*, säger Christer, *”att kunna bärga hem det finaste hö efter tre veckor, trots att det regnat i två... Doften från detta hö var den underbaraste i världen!”*

Foderbetor fanns någon tid, man fick ligga ner och använda en korthacka när man skulle gallra. Potatis av olika slag har odlats på gården, det kunde vara King Edvard, Ulster och Eva-potatis och så minns Christer de jättestora svinapärorna, de hette Anna.

1957 ersattes gårdens ardennerhästar Docka och Freja av en Ferguson, men Freja kom dock att behållas sju, åtta år till. Hon var bra att ha när man körde i potatisen eller när man skulle nyttja hästräfsan.

Särskilda åkernamn brukas ännu i dag. Christer nämner: Biåkern, Store backen, Stolpåkern, Kråklyckan, Fyrkantiga stycket, Hässabacken, Plättan.

I samband med beskrivningen av lantbrukets liv och slit måste jag också lyfta fram en fågel som Christer starkast förknippar med våren i Ramnekärr. *”Storspoven var den*

fågel jag mest kommer ihåg som barn. Den var alldeles speciell. Det var helt fantastiskt att höra lätet från denna långnäbbade spov när den anlönt på våren. Då var det äntligen *vår* på nåt sätt. Ljudet... ”spiket” innan den landade... Den höll till neråt mossen, förbi ängen men man hörde dess drillande ända hem till gården. Vilken fantastisk känsla!”

Djurens fäladsmark

Under lång tid nyttjades byns norra, långsträckt del, upp mot Stivelsmossen, som utmark, som en gemensamt betad fäladsmark (ordet fälad kommer av det danska ordet

Ramnekärns fäladsmark var rik på ljung (Fotot visar Mästocka ljunghed)

”felles”, gemensam). Utmarker fanns ju kring alla skogsbyars inägomark och ofta gränsade den ena byns utmark till flera andra byars. Innan skiftet genomförts släppte alla gårdarna sina djur på bete här. Via fägatan eller strädet som det också kallades kunde man föra ut djuren från stallet till fäladen utan att de ställde till det i åker och äng.

Denna gårdarnas typ av utmarksbete kom dock på de flesta håll att överleva byarnas skiften, även om varje fastighet därefter oftast fick hålla sina djur enbart på det egna utmarksskiftet, det uppväxande skogsskiftet. I Ramnekärns fall medförde laga

skifte att byns redan avlånga utmark uppdelades, strimlades i fem nya påtagligt långsmala bitar. In till dags dato finns denna strimliga ägostruktur i stort kvar, något man endast med möda kan återfinna på annat håll i kommunen. Den är nästan i klass med Dalarnas långsmala, *oskiftade* skogsmarker.

Delar av fäladen närmast inägomarken kallades vid skiftes-tiden för *Hultabacken*. Längre norrut finns områden som benämns *Boahult*, *Trollefällahult*, *Klyngenebacken* eller bara Skogskärret och Ljungmarken. Mellanleden ”fälla” kan ha att göra med svedjemark och ordet klyngene står för växten blåbär.

Christer Unosson nämner hur man under denna ”fäladstid” på morgonen drev djuren genom fägatan, längs vägen norr ut från gården och ut på den öppna, ljungrika fäladen. När man kom till Kerstis hus vid trehörningen kom hon alltid ut och skulle bjuda kofösaren på någonting gott, hon brukade komma ut med en sockertopp, knep så av en bit och bjöd. Kanske trodde hon att det skulle ske en olycka om hon inte bjöd eller så var hon bara så där ”bjudlig” av sig själv. Kersti lär ha levt ännu i början av 1910-talet. Mot kvällningen till skulle korna schasas i omvänd riktning, det var dags för kvällsmjölknigen. Man kunde av naturliga skäl få sig en lång promenad för att genomföra denna hemvändaruppgift.

Denna fälad var alltså till stora delar ljungebeklädd och trädfri. Här fanns jättemycket ljung! Christer minns väl hur hans far Uno berättat om stövelvandringar bland den blommande ljungen. Att höra, uppleva hur stövlarna blev våta av all nektar var något säreget... Bikupor fanns på den tiden på de flesta gårdar och dessa utmarker var som klippta, skurna för att med de flitiga binas hjälp få fram den eftertraktade ljunghonungen. Christer berättar hur flera av hans farbröder varit kända biodlare i trakten. Detta gällde framförallt Edmund och Gösta Hansson, vilka bägge var yrkesbiodlare, men

Grönvit nattviol. en av ängens aristokrater

även farfar Adolf hade sysslat med bin. När Christer kom att ta över stället blev även han en initierad kännare av denna gamla odlingskonst.

Unossons äng – en bevarad, säregen markbit

När man från gården passerar stall och loge kan man via en vångaväg ta sig österut ner till en något unik liten rest av forna tiders ängslandskap. Ett trehörnigt, tresidigt område med en sälg i dess mitt utmärker den där befintliga gräsmarken. Här finns alltså en liehävdad äng, en hårdvall som hyser ett flertal speciella växtarter. Det är främst dessa vi nu ska stanna upp för.

Denna lilla äng, knappt 0,2 ha stor, ingick naturligtvis under skiftetiden i gårdens dåtida, stora ängsområde. Mer om detta längre fram. Men funktionen som producent av vinterfoder var historia redan när häradskartan ritades kring 1930. Därefter lär marken under ett flertal decennier enbart ha nyttjats som betesmark för matsökande murar...

Uno Hansson, Christers far, hade dock ett gott öga för traktens blommor och han var väl medveten om att det fanns flera för ögat bevarandevärda blommor nere i denna del av sina betesmarker. När sen biologen och rådgivaren Annika Lang 1995 kom på besök lyftes tanken på att återuppta den gamla, traditionella hävden – i form av slåtter med lie. En tidningsartikel spann på samma tråd. Några år därefter lyckades så Bente och Christer få kommunens naturskyddsförening att nappa på deras utlagda ”bete”: en äng att slå, stenugnsmackor att äta.

Mitt i ängen sätter en flerstammig sälg med en kronäckning av bortåt 14–15 meter i diameter sin egen prägel på det begränsade området. Ett 15-tal ganska stora, markbundna stenblock sticker upp ur grässvålen, lite utspridda, ibland svagt sedda.

Den växt som dominerar mest påtagligt i ängen är utan tvekan svinroten, som på försommaren kring skiftet maj-juni färgar ängen gul. Arten utmärker sig också med sina

elliptiskt avlånga blad, som vid brytning snabbt porlar med vita pärlband i det nya snittet. I motsats till vad fallet är för svartkämpens likartade blad som också förekommer på platsen. Längre fram på sommaren övertar andra växtarter intresset och veckan efter midsommar brukar orkidéerna grönvit nattviol och Jungfru Marie nycklar på ett

Slåttergubbe, även kallad midsommarblomma

markant sätt sticka fram sina skapelser. Ofta har individantalet för dessa arter hållit sig mellan 30 och 50 ex.

Men fler bevis för att större delen av ängen är relativt opåverkad av kvävegödning finner vi när vi hittar andra sevärda, vackra arter som jungfrulin, slåttergubbe och darrgräs. Jungfrulinet är en relativt lågväxande art som i ängen mest ses i sin röda variant. Dess blomma kan annars vara både blåviolett eller nästan vit till färgen. Den smått gulorangea slåttergubben har markanta rosettblad och en högrest stängel. I sin uppväxt fick Christer lära sig att den hette *midsommarblomma*, vilket till synes var det vanligaste, dialektala namnet för denna ört. Arten kan än idag påträffas på flera håll i trakten – dels på Unossons fastighet och dels på grannfastigheten i Ljungaskog.

Ängsslåtter i augusti 2009

Om man ska ge en något fylligare bild av ängens artsammansättning kan man kanske nyttja de olika arternas kronbladsfärg. Fyrkantig johannesört, gullris, flockfibbla och blodrot är olikfuntade arter som dock alla har gula blommor. Vitt är en vanlig blomfärg och det är därför inte konstigt att vi kan uppräknat ett stort antal sådana växtarter: hundkåx, hönsarv, rölleka, älgört, grässtjärnblomma, liljekonvalj och stenmåra. Åt det röda, blå och violetta kan istället hänföras följande olikartade örter: ängsviol, ljung, gökärt, liten blåklocka, kråkvicker och den på försommaren rikblommade ängsvädden. ”Gräsliga” arter som rödven, vårbrodd, kruståtel, tuvtåtel, luddåtel, blååtel,

timotej och hundäxing har också sin hemvist på ängen, medan däremot densamma är fattig på starrarter. Det blågråbladiga hirsstarret finns dock på en del håll.

Inslagen av några kvävegynnade växter har varit och är något bekymmersamma, men tidigarelagd slåtter är ett av försöken att hålla tillbaks de oönskade umbellaterna hundkäx och kirskaal i den västra spetsen av ängstriangeln. Gräset hundäxing förekommer mest under sälgens krona och har troligen tagit sig in i ängen genom att ett gäng betande tjurar under något år ofta uppehöll sig just under denna ängens smått domnanta träd.

Ängsslåtter med stenugnsbakat bröd

Sedan 1998 har lieslåtter årligen genomförts på denna äng i Ramnekärr. En återkommande tradition har skapats där villiga slåtterarmar från Naturskyddsföreningen på orten har samlats under en kväll då Christer och Bente Unosson kunnat ställa upp som ”värdpar” för detta sitt slåttergille.

Bentes smörgåsbord

Utvald slåtterdag har i regel blivit någon av dagarna i mitten av augusti. På kvällen vid 18-tiden kommer bilar med nyslipade lieblad inkörande till gården i Ramnekärr. Det är alltså medlemmar ur Örkelljungabygdens Natur, med ursprungligen Kjell Karlsson i spetsen, som ska hjälpa till med årets slåtter i den lilla ängen. Tillsammans med Christer har antalet liemän och liekvinnor, under de nu mer än tio borttrinnande åren, i regel legat mellan 6 och 9 personer.

Första skären i slåtterarbetet har naturligt brukat läggas näst intill den lilla vångavägen österut, i kant med själva slåtterängen. Kanske är det Bo Karlsson som tagit på sig att lägga grunden, kanske var det förr Verner Jönsson från Eket. Det gäller att hålla uppsikt över uppstickande stenblock. Som lieman önskar man viss fuktighet nere i gräsroten, för om tillståndet blivit alltför torrt är det svårare att få gräset och örterna att falla. Hemligheten bakom konsten att slå en äng består dels i själva hantverket, svingandet, dels i förmågan att hålla liebladet ”rakbladsvast”. Som väl är har vi under senare år haft tillgång till Bo Karlssons skärpande välvilja – med ett vant handlag gör hans strykspån att liebladet åter får gräset att falla tvärt.

Efter 1–1½ timmes arbete, uppblandat med mycket prat, vidtar en värdig avslutning på kvällen. Uppe ifrån gården kommer Bente dragandes med en kärra full med välbredda, stenugnsbakade mackor! Och vem låter sig inte väl smaka efter det något svettiga liesvingandet. En fest för både armarna, benen, ögat och gommen.

En blick in i 1800-talets ängsmark

Uno Hanssons vackra blomsterlokal, liktydig med Christers och Bentes lieslagna äng, utgör en behagfull och lärorik reminiscens av hur delar av skiftetidens hårdvallsäng kan ha sett ut. När man ser vilka arealer som var utlagda som ängsmark på 1800-talet, ja troligen även under sekler tidigare, häpnar man över dess utbredning. Ola Anderssons ängar bestod som skildrats innan av både fuktigare och torrare, skarpare mark.

Gänsen mellan natur- (till vänster) och kulturbetesmarken

Unossons äng är belägen på förhållandevis torr mark och om man försöker hitta fram till hur denna bit ängsmark karakteriserades på 1850-talets skifteskarta finner man att det lilla området verkar ha ingått i ett markområde som på kartan betecknats med nummer 171. I skifteshandlingen för 171-an står följande ord: ”Stenvälet sämre backa-

Christers ympade apel

mark med staggmossa”. Området just öster därom, 172-an, kallas ”Stenvälet sämre drag med stenskärf”. Efter ny kontakt med Claes Ringdahl på Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund meddelar denne att efterleden ”väl” i Stenvälet kanske har med betydelsen vattendrag, sankmark att göra. Ordet *drag* anses betyda ´sluttande smalt gräskärr längs bäck´

Florans sammansättning i dagens och gårdagens äng i dessa Ramnekärsmarker inbegriper säkert både en hel del likheter, men även stora skillnader. Några *detaljerade* kunskaper om 1850-talets Ramnekärsväxter finns dock inte. Bara spridda benämningar som stagg, fräken, ljung, björnbär.

Det faktum att forna tiders ängsmark inbegrep marker med väldigt olika jordmån, fuktighet, kontinuitet i form av markanvändning mm, ledde säkert till en klart olikartad växtsammansättning. Kärr och mosslaggar kunde kanske ibland vara artrika, i andra fall var de kanske

klart mediokra. Torra, höglanta backar dominerades kanske av ensartad ljung, medan mer ”friska” marker säkert gav upphov till en mer frodig gräs- och örtmatta.

Omväxlande betesmarker

Granngårds den lilla ängen finns en nästan 5 ha stor naturbetespräglad mark, inbegripandes en f.d. åker. Hela denna mark låg vid skiftetiden som ängsmark, även om *Inteppet* i norr troligen särskiljdes och stundtals användes som enbart hage.

Denna betesmark omges idag av äldre åkermark som antingen betas eller i väster används för produktion av vinterfoder. Markerna sambetas under vissa perioder. Floran på de numera ogödslade *kulturbetena* är visserligen ganska artfattig, men man kan återfinna arter som rölleka, vitklöver, stenmåra, stormåra, liten blåklocka, höstfibbla och rödven. På något håll kan de kväveskyende växterna stagg, knägräs och revfibbla hittas efter lite letande. I gränsen mot mossen på Ljungaskogssidan finns i den

lägre, fukthållande marken, intill det djupa mossdiket, de mindre aptitretande arterna veketåg, bitterpilört, kärtistel och knölsyska.

I ett avlångt men endast ca 15 meter brett mellanparti mellan de gräsklädda åkrarna påträffar vi åter den säregna slättegubben som ett trevligt inslag mellan stenblock och annan ojämnhet. Några nedbetade små apelkurror drar också till sig ens intresse.

Ett fuktdrag som letar sig fram genom den intilliggande betesmarken har via en äldre tids dikningsinsatser omförts till en ganska rak liten bäck. Dikningsmassor syns på vissa håll. Det lilla vattendraget rinner vidare söderöver, genom Sånnestorp och så småningom vidare ut i Pinnån. Längs bäckstråket påträffas arter som älgört, åkermynna, kabbleka, kärnsilja, strandklo, hirsstarr m fl.

Intäppet med omgivning

Det markområde som under skiftetiden gick under namnet Inteppet (Intäppet) ingår som helhet i detta naturbete. Idag kallas marken helt kort för Tappan. En gårdsgård som ofta är utformad som ett vallagärde med stenblock på ena kanten och med upp-

kastad jord på andra (en grop skapas på ”utsidan”) utgjorde gräns för skiftetidens Inteppet.

Längst i norr finns en åkermark som är inritad redan på häradskartan. Marken är ju präglad av sin tid som åker och grässvålen inbegriper arter som rödven, rödsvingel, engelskt rajgräs

Blodrot

och kamäxing. Den sistnämnda arten kamäxing är ovanlig i kommunen och har troligen kommit hit genom insådd någon gång i tiden. Som en stark silhuett reser sig en flerstammig, yvig apel som står just i gränslandet mellan västra åkerkanten och naturbetet intill, längs en mindre stengårdsgård.

Frambetad ”bokstatyett”

Betesmarkerna intill den f.d. åkern har under senare år genomgått flera starka skötselningrepp. Ganska många träd har gallrats bort för att släppa in ljuset till växterna på marken. Även en del av de rikligt förekommande enbuskarna har rönt samma öde. Flertalet av dessa var i dålig kondition. Men visst finns fortfarande många olikformade enar kvar i området. 7–8 ståtliga bokar reser sig i ett par klungor och strax intill finns ekar av ganska betydande formation. Än mer säregna är på sitt vis de små frambetade ”bokstatyetterna” som syns på ett par ställen. De utgör bokar vilka betats, tuktats hårt av djuren, varvid fantasiformer skapats. Dylika hårt nedbetade bokar kan ha åtskilliga år på nacken trots sin litenhet.

Hedfryle i naturbetesmarken

I denna uppöppnade, restaurerade betesmark växer allt efter underlaget olika gräsarter som rödven, brunven, krustätel, stagg, knägräs, blåtätel och luddtätel. Andra starr- och tågarter som stjärnstarr, pillerstarr, hirsstarr eller knapptåg, veketåg, trådtåg och borsttåg kan också igenkännas. Ovanligast i sammanhanget är hedfrylet som endast påträffats på några få lokaler i nordvästraste Skåne i samband med Skånes flora-inventeringen. Hedfryle förekommer något mer talrikt i Halland och är en klart västlig art med goda förekomster i Jylland och uppe i södra Norges västligaste del.

Några lågvuxna vanliga örter kan också beskådas, exempelvis blodrot, ärenpris, stenmåra, ljung. Slättergubben har tidigare kunnat ses även i detta område. Sammantaget kan man konstatera att florans i denna betesmark, i den f.d. gamla ängsmarken, visserligen inte inbegriper några direkt hotade växtarter, men vetskapen om att här finns hävdad, ogödslad naturbetesmark bådar på flera sätt gott inför framtiden. Möjligheterna för omgivningens, ängens arter att hitta hit borde öka allt som åren går. Kanske kommer arter som slättergubbe, kattfot och Jungfru Marie snart ta steget... Fast vän av ordning undrar kanske varifrån en kattfot skulle kunna sprida sig? Någon

närliggande lokal finns ju knappast, man får väl ta sig till Tockarp och Stensån för att hitta kommunens enda nulevande kattfotlokal?!

Torpet-området som förr kallades Flyet

En halv kilometer norr Christer Unossons gård finns ett tresidigt, trehörnigt markområde som på skifteskartan utskiljts med namnet *Flyet*. Idag kallar man området *Torpet*. Det var här som den tidigare omnämnda, givmilda gumman Kersti levde tillsammans med soldaten Ljungdal. Ett stenröse längst upp på höjden vittnar om platsen. Men mest markant för nutidsbesökaren är de kvarstående, grova stenväggar som markerar

Betesmarken vid Torpet

var Tröske-Johannessons hus legat. Han levde där i alla fall fram till slutet av 1800-talet. En jordkällare ligger strax intill. Christer nämner att hans far Uno Hansson hade höns i Tröske-Johannessons hus fram till 1947, då både höns och trävirke fördes till ny plats närmre gården.

Delar av områdets gräsmark har en intressant flora och kanske är det granspirans ljusröda uppenbarelse som väcker mest uppmärksamhet. Andra arter som grönstarr, stjärnstarr, hirsstarr, blodrot och kärriol växer i granspirans grannskap i den något sankare delen av området.

Men bland de gamla husgrunderna, jordkällaren och den lilla jaktstugan finns i den betade marken stenblock, enar och aplar vilka hjälper till att ge gräsmarken en trevlig struktur. Några indikatorarter som stagg, knägräs, borsttåg kan också sparsamt påträffas. Under senare år har Christer även återfunnit slättergubben i denna mark, en art som ibland med förkärlek äts upp av trakterade betesdjur. Och sista året hittade han även jungfrulin i området. I en blötare del av den f.d. åkermarken finns älgört, kärrsilja och kråklöver och i dikets ganska stillastående vatten breder mannaräsets flytande blad ut sig.

Hotade växter, hotade naturtyper

Kulturlandskapets marker i dagens Sverige har under årtionden, ja sekler stöpts om på flertalet sätt. Många växter (och djur) är beroende av att ogödslade, välhävdade gräsmarker får finnas spridda lite varstans. Som vi ofta påpekat från naturvårdshåll är det endast ett ytterst litet antal dylika gräsmarker som finns kvar i vår egen kommun. Och i regel är desamma väldigt små till arealen.

Därför är det inte svårt att känna tillfredsställelse när det finns markägare som själva upptäcker och engagerar sig i detta bevarande – där på sin egen hemmaplan.

Granspira

Brunfläckig pärlemorfjäril

Text: Janne Johansson
Foton: Perry Vigelsbo
Janne Johansson

Styrelsen

Örkelljungabygdens Natur krets av NF

Ordförande	Patric Carlsson, Sonnarpsvägen 20 E, 286 32 Örkelljunga, 0707-44 35 50, (itwillallworkoutinboomland@gmail.com)
Vice ordförande	Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32 (leif.sigbo@telia.com)
Kassör	Björn Herrlund, Ekorrstigen 3, 286 35 Örkelljunga, 0435-527 64 (bjornherrlund@gmail.com)
Sekreterare	Eva Persson, Sonnarpsv. 20 E, 286 32 Örkelljunga, 0435-517 10
Ledamot	Janne Johansson, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0435-501 31 (janne_ringarp@telia.se)
Ledamot	Christer Sandén, Bladvägen 2, 286 72 Åsljunga, 0435-46 05 38 (christer.sanden@orkelljunga.com)

Medlemsavgifter för år 2008

295 kr	Medlem i Naturskyddsförening (NF), Naturskyddsföreningen i Skåne och Örkelljungabygdens Natur. Du får tidningen "Sveriges Natur" i färg, med normalt sex nummer per år och med en upplaga på 200 000 samt Alcedo tre gånger per år.
365 kr	Familjemedlemskap i NF (fritt antal medlemmar på samma adress).
100 kr	Lokal medlem i Örkelljungabygdens Natur. Vilket innebär att medlemsavgiften täcker framtagningen och distributionen av tidningen Alcedo tre gånger per år. Postgiro nr 13 27 98-0.

Har du e-post eller tillgång till Internet, finns stora möjligheter till ytterligare information. Skicka ett brev till info@naturskyddsforeningen.se och fråga vad de kan erbjuda!

Studiefrämjandet är det studieförbund som vi i Naturskyddsföreningen utnyttjar vid anordnande av studiecirkel. Lokalavdelningen finns i Klippan (0435-140 70) och därifrån kan vi även få stöd till täckandet av föredragskostnader samt till tryckandet av exempelvis denna medlemstidning.

www.orkelljunga.snf.se

Beta Tryck 0451-591 33